

Adrian Alui Gheorghe • A NYOM

Adrian Alui Gheorghe

A NYOM

Fordította Koszta Gabriella

BOOKART – KALLIGRAM
2023

A fordítás alapjául szolgáló mű:
Adrian Alui Gheorghe: Urma – Iași, Editura Polirom, 2013

Támogató
a Romániai Magyar Demokrata Szövetség
és a Communitas Alapítvány

Készült a Romániai Írószövetség
román–magyar fordítói programja keretében

*„Az ember a történelemben nem külső tényezők,
hanem erkölcsi mutációk által fog megváltozni.”*
(F. M. Dosztojevszkij: *Az író naplója*)

Szerkesztette Szonda Szabolcs
Borítóterv Hrapka Tíbor

© Adrian Alui Gheorghe, 2023
Magyar fordítás © Koszta Gabriella, 2023
© Bookart, Pesti Kalligram, 2023

Megjelent a Pesti Kalligram, Budapest
és a Bookart, Csíkszereda közös kiadásában

Bookart: ISBN 978-606-8994-71-0
Kalligram: ISBN 978-963-468-430-5

1.

Nagyenyed, 1960. november 18. Reggel öt óra előtt öt perccel az őrségváltásra siető egyik börtönőr az éjszaka hullott friss havon bakancsnyomokat vett észre, amelyek a szögesdrótos fal felől az elítéltek épületei felé vezettek. Nyilván még más nyomok is voltak a hóban, de ezekben az volt a megdöbbenő, hogy a börtönfaltól indultak, viszont az épületektől a börtönkerítés felé nem voltak nyomok. Vizsgálta, körülnézett, értetlenül vakarta a fejét, és nem talált rá magyarázatot. A nyomok szerint mintha valaki kintről átugrott volna a börtönfalon, és bement volna a rabokkal zsúfolt épületbe.

A nyomok világosan látszottak, az egyik szakaszon más nyomoktól csaknem érintetlenül. A dolog annál is érthetlenebb volt, mivel az égvilágon senki, de abszolút senki sem kíváncsított a politikai elítéltek börtönébe. Az őrt Crețunak hívták, a kollégái viszont csak Szökdelőnek szólították, mert egyszer a betonon sorban hasra fektetett elítéltek hátán úgy táncolt, és megfeszült testükön úgy ugrált, ahogy azt a Dês környéki táncritmus megkövetelte. A tánc neve Szökdelő, és a magyar tánc sarokugrásainak szaggatott mozgása a román vegyes páros spiccelésével váltakozik benne. Miért Szökdelő a neve? Erre nem volt magyarázat, valószínűleg helyi elnevezés, valamelyik táncos pillanatnyi

ihletéből került a vidék folklórába. Az biztos, hogy a rabok nyögtek az őr súlya alatt, a fogukat csikorgatták, kínjukban kiguvadt a szemük, ropogtak a bordáik, elkerülhetetlenül megroppant a hátgerincük. A többi őr tapssal kísérte a táncot, a táncos mozdulatait utánozva. Három-négy perc heves tánc után legalább négy elítélt nem tudott lábra állni, a derékon lógó gumibottal kellett őket bökdösni és meggyőzni, hogy ne játsszák el a mártírt egy ártatlan koreográfia miatt. A többi rab összeszedte és bevonszolta őket a cellába. „A kurva anyjukat a banditáinak!”, káromkodott az őr. Mert tényleg, másnapra a banditák egészben voltak, a saját lábukon, támogatás nélkül vánszorogtak.

„Szóval így...? Színészkedtek?”, mondta az őr, és megfeszített ujjával jól oldalba bökte az egyiket. Az elítélt üvöltött a fájdalomtól. „Még jó, te barom, hogy érzel valamit, a kurva anyját a banditájának...!”

Most viszont bonyolult volt a helyzet. A nyomok ott virítottak a hóban némán és jelentőségteljesen. Tekintsen el tőlük? És ha valamilyen kihágáshoz tartoznak? Vagyis valakihez a rendszerből, aki próbára teszi az éberségét...? Lehet, hiszen volt már ilyen. Egy évvel előtt érkezett egy teherautó a börtönbe, tele marha- és lóhússal vegyesen, az elítéltek ételmezésére. Éjjel a nagy részét elosztották maguk, vagyis a smaszerek és az irodisták között, pár tíz kilót eladtak a városi lakosoknak, hogy egy kis zsebpénzre tegyenek szert. Viszont másnap reggel jött a Szekuritáté kocsija két tiszttel, lepecsételték a raktárajtót, és gyors leltárt tartottak. Hiányzott a hús. Tizenhat személyt, élén a börtön gazdasági vezetőjével, népbíróság elé állítottak és lecsukták őket, előbb

Nagybányára, aztán Máramarosszigetre, majd Pitești-re vitték, de egy részük Nagyenyedre került. Hazatértek, mondhatnánk. Sőt, miután a vétkeseket megbüntették, a titokra is fény derült: a hússal teli teherautó tévedésből került a börtönbe, tulajdonképpen a nagybányai Szekuritáté-parancsnokságra kellett volna vinni, míg a börtönbe egy szállítmány zsizsikes árpakását a katonai raktárból. De fordítva történt. Azt is letartóztatták, aki a szállítmányokat összekeverte. És le a sofőrt is, aki szállította, és aki a kihallgatáson beismerte, hogy ő is hazavitt egy csomag húst. És az őrt is, aki a raktár udvaráról kiengedte a teherautót. És azt is, aki kimérte a húst. És azt a sofőrt is, aki az árpakását a Szekuritáté kantinjához vitte.

Ha alaposabban megvizsgálja a helyzetet, és összerakja a kihallgatásokon tett vallomások, kiderül, hogy részletesen kidolgozott terv szerint az egészet megrendezték. A banditáknak, a kurva anyjukat, húsrá fáj a foguk...! És akkor neki, Szökdelőnek, volt egy olyan előérzete, hogy ne vigye haza azt a húst, ne is az öltözőben dugja el, mint a többiek, hanem rakja be a használaton kívüli vaskályhába, a sufniiban, amolyan nyárikonyhafélében, ahol a nagyobb edényeket mosogatták. Így aztán se az öltözők ellenőrzésénél, se a házkutatásnál nem találtak nála egy fikarcnyi húst sem. Kevesen úszták meg. Akkor mondta az egyik szekus-tiszt, hogy az egész megrendezett dolog volt, mert látni akarták, lojálisak-e, becsületesek-e, elkötelezettek-e a párt politikája iránt, így ellenőrizték a személyzetet. És a legtöbben nem állták ki a próbát. Deklasszált elemek, „rohadt kispolgárok”, készek elárulni az ügyet...!

A sufni rossz kályhájában az eldugott hús viszont megromlott, és iszonyúan büzlött jó sokáig. Szökdelő nem mert szólni, óvatosan járt-kelt az elhagyott tűzhely előtt, senki sem sejtette, honnan jön a dögszag, jöhetett a közeli szemétdombról is. Miután a nyüvek elvégezték a dolgukat, és csak a csontok maradtak, a kályhatisztításra odavezényelt rabok megtalálták azokat. Semmit se lehetett már visszaszerezni róluk.

És most ott voltak ezek a lábnyomok, ráadásul a szögesdrótos börtönfal felől...! Szökdelő nem láthatta, hogy a nyomok a létesítmény kerítésén túl folytatódhatnak-e, ő nem léphetett ki a börtön udvaráról, ha nem kapott rá engedélyt a szakaszvezetőtől vagy valamelyik magasabb beosztásútól. Ezért nem tudhatta, hogy a nyomok valahonnan a városból jönnek-e, vagy ki tudja, honnan...! Jelentse az őrségváltásnál, hogy rábukkant ezekre a furá nyomokra? De anélkül hogyan, hogy ő maga is bajba keveredjék...?! Hiszen eszerint valaki észrevétlenül mászkált az udvaron? Tegyen úgy, mintha nem látta volna? De ha ez egy újabb próba, a Szekuritáté rendelete szerinti ellenőrzés? Jó, tegyük fel, hogy egy másik fegyőr lábnyomai, aki vagy ellenőrizni akart valamit, vagy unalmában elment a kerítésig, de az mégis furcsa, hogy párhuzamosan nem látszanak a visszatérése nyomai is.

Bentről a reggeli program tompa zaja hallatszott. A napi rutin. Kijelölték a szolgálatos őroket, kiürítették a kübliket, az elítéltek nyújtózkodtak. Néhány négyzetméteren, ha nem szervezték meg kellőképpen, ha nem hangolták össze a mozgásukat, meg sem tudták mozdítani a fekhely kemény deszkáján elzsibbadt tagjaikat.

Ezért általában körben sétáltak, egy furá táncban, olyan volt, mint valami menetelés az érintetlen horizont felé. Vagy az elérhetetlen felé.

Pontban hat órakor megérkezett Mustea börtönparancsnok-helyettes, a rossz nyelvek szerint a sógorasszonyával szemben elkövetett nemi erőszak miatt lefokozott ezredes, és Szökdelő raportra jelentkezett. Izgalomtól és félelemtől elcsukló hangon jelentést tett a hóban talált furcsa lábnyomokról. Mustea előző este megivott egy üveg cukorrépa-malátából főzött cujkát, és még érezte a hatását, mintha drótkéfével dörzsölnék a torkát, és a fejében egy bivalycsorda trappolna. Rosszul volt, úgyhogy miután meghallgatta Szökdelőt, akit alig látott a szemhéja mögül a szeme sarkában összegyűlt fehérségtől, a keze ügyében lévő vödörből ivott egy csupor vizet. Aztán mintha magához tért volna, azt mondta Szökdelőnek, hogy ismétlje meg a jelentését. Nem hitt a fegyőrnek, úgyhogy elindult ellenőrizni. Igen, világosan látszottak a lábnyomok, az épületbe és onnan ki tudja, hová vezettek...

Legszívesebben elkáromkodta volna magát, és az őrt a pokolba küldi, de észbe kapott, hogy ez akár valaki által felállított csapda is lehet, hiszen sokan pályáztak a helyére, az állására, és ezekben az időkben nagyon keskeny volt a határ a kötelességteljesítés és a bűnelkövetés között. Magához tért, a répa édeskés ízétől iszonyúan émelygett, és egész testében összerázkódott. És ezredszerre is megfogadta, hogy egyszer s mindenkorra felhagy az ivással. Szokása szerint ezt mindennap megfogadta, ezzel erősítette a morálját, és mindig kijózanodott ettől. A szigorú álca alatt tudott ura lenni önmagának és a helyzetnek.

Szökdelő rémulten és reménykedve nézett rá. Alázatos és ijedt tekintete meggyőzte Musteát, hogy nincs szó diverzióról. Szökdelővel kimentek a börtönudvarra. A nyomok valahonnan a város felől jöttek, világos, hogy nagyobb erőlködés nélkül, kis megtorpanással átkeltek a börtönfalon, a háromszögű lépésnyomok arra utaltak, hogy erőfeszítés nélkül jutottak át a falon vagy fölötte. A hármaskerítésfal első eleme betonból, a második és harmadik sűrű szögesdrótból épült. Négy méternél magasabbak, úgyhogy megfelelő felszerelés nélkül nem lehetett áthatolni rajtuk. Ráadásul a katonák az őrtoronyban vigyáztak, és a börtönőröktől teljesen elkülönítetten. Mustea teljesen magához tért.

Amikor fél nyolckor megérkezett a börtönparancsnok, előállt jelenteni. Geangu börtönparancsnok slatinai oltyán, a régi román hadsereg egykori katonatisztje, aki a keleti frontról szökött meg, mert mint mondta, *igazságtalannak tartotta a szovjet testvérek elleni háborút*, valójában minden ideológiától mentes fickó, aki tudja mindig, hogyan kell *kivágnia magát*. Ő is személyesen ellenőrizte a nyomokat. Igaz volt, amit hallott.

Azonnal hívatta a váltásvezetőket, a börtönőröket és a smasszerokat. Egy részük otthonról jött, álmukból riasztották. Elvégre a helyzet súlyos volt. A gyűlésteremben voltak vagy százan. Sokuknak fogalma sem volt róla, miért hívták be, de már megszokták a riadókat, amelyek többnyire hamisak voltak, úgyhogy nem kérdezősködtek. Várták, hogy véget érjen a gyakorlat és végezhessek a dolgukat. Az ilyen behívások rutinosan zajlottak.

Azonban körülbelül félórás várakozás után kiderült, hogy a helyzet most bonyolultabb. Valaki megszökött? Valaki szökni készült? Valamilyen központi ellenőrzés? Valami külföldi jogvédő szervezet ellenőrzése? Úgy tűnt, sokféle oka lehet az aznap reggeli összehívásnak.

Valamilyen nyomok?

Miféle nyomok?

Olyan személyé, aki a börtönfalon át hatolt be a területre...? Valami őrült? Mert csak egy őrült lehetett...!

Nem, nem vették észre. Ők arra figyeltek, hogy valaki bentről, a cellákból nehogy megszökjön, nem arra, hogy ne menjen be senki, mert ilyesmivel még sohasem találkoztak.

Jó, de ha egy személy behatolt, és nem ment ki, ez azt jelenti, hogy még mindig benn van...! Azonnal számolják meg a rabokat. *Most rög-tön...*! Ezt Hegedűs irodavezető javaslatára Geangu börtönparancsnok rendelte el. Tizenöt perc állt rendelkezésükre...!

Eközben Geangu néhány börtönőr kíséretében a nyomokat vizsgálta. Bakancsnyomok voltak, de nem katonai vagy tiszti bakancs. A méretük alapján az illető negyvenes-negyvenegyes lábú lehetett, jó, bakancsból negyvenkettőt is hordhatott. Nem lehetett túl súlyos, mert nem voltak mély nyomok, gondolom, ötvenöt kilónál nem lehet több, mondta a börtönparancsnok. Érdekes, tette hozzá, hogy az illető egyáltalán nem volt elővigyázatos, egyes szakaszokon húzta a lábát, mintha táncolt volna a hóban. Ráadásul még pofátlan is.

Közben lihegve odaértek a börtönőrök. Elvégezték a feladatot. Nem, a börtönből nem hiányzott senki, egyetlen rab sem.

Nem, nem észleltek semmilyen új elemet, egyetlen új elítéltet sem, akiről addig nem tudtak. Bent az örök és a fogvatartottak jól ismerték egymást, olykor kölcsönös együttérzéssel viseltettek egymás iránt. Egyébként a legtöbb esetben egyik sem cserélte volna el a sorsát senkiével az ellenfél táborából.

2.

Mivel az ügy máris vitákat, feltételezéseket, amolyan börtönfolkloort indított el, Geangu börtönparancsnok, hogy elkerülje a bonyodalmakat, úgy döntött, az esetet jelentenie kell a Központnak. Ha a ranglétrán felfelé továbbítja a dolgot, mentesülhet a következmények alól. Ezért a gyűlésteremben lezajlott, viharos és teljesen értelmetlen vita után az a határozat született, hogy hívja fel a megyei Szekuritáté-parancsnokságon Šoavã ezredest. Ha nem provokálta volna ki azt az értelmetlen gyűlést, nem tárta volna fel az egész ügyet, talán a dolgok visszatértek volna a normális kerékvágásba. Ugyanakkor talán az ügy nem is olyan súlyos, gondolta, és a Központban azt hiszik, csúfot űz belőlük egy olyan komolytalan dologgal, mint a hóban talált lábnyomok...!

Kilenc óra tíz perckor jött egy khaki színű ponyvás katonai teherautó, leugrált róla vagy húsz fürgé katona, és futólépésben felsorakozott a börtönkapu előtt. Mellükön géppuskával, fejükön fémsisakkal, derekukon sötétzöld zsinóron lógó, néhány tartós rohamra alkalmas felszereléssel. Mind fiatalok, nagyon fiatalok, de a háborús leckét a tisztjeiktől már jól megtanulták. A katonák vállalták az objektum őrzését.

Miféle objektumról van szó?

Lábnyomok a hóban, mondta kissé feszélyezetten Geangu börtönparancsnok.

A katonáknak azonban nem voltak kérdéseik, felsorakoztak a lábnyomok mellett, az udvar többi részét a vasalt sarkú csizmájukkal jól összetaposták.

Kilenc óra negyvenöt perckor érkezett még egy fekete ponyvás teherautó, és leszállt róla vagy tíz fekete bőrruhás katona, derekán géppisztollyal, fején fekete tányérsapkával. A Szekuritáté különítményéhez tartoztak, akik a hegyekben harcoltak az ellenség ellen, amolyan terrorelhárító egység, amely előtt nincs leküzdhetetlen akadály. Olyan szakszerűen mozogtak a börtönben, mint akik az egész terepet aprólékosan ismerik. A fegyőrökkel úgy bántak, mint valami nyomorult börtönszolgákkal, hideg szemük mintha nem is pislogott volna, tekintetük úgy hatolt át az emberen, mint a fénypászma a pohár vízén. Nem is foglalkoztak a lábnyomokkal, csak a jelenlévők körében akartak hidegrázós pánikot kelteni.

Tíz óra tíz perckor leszállt egy helikopter a börtön közelében lévő üres telekre, és kiszállt belőle maga Šoavã ezredes. Szikár férfi volt, meghatározhatatlan szenvedés ült ki az arcára, mintha gyomorfekély gyötörné. Kissé meggörnyedve mindenkinek szalutált, és ijesztően összecsapta a bokáját.

A bizonyítékokról érdeklődött...!

Bizonyítékok? A lábnyomok a hóban? Igen, igen..., motyogott Geangu börtönparancsnok. Elég magasan járt a nap, és bár a hőmérséklet még mindig nulla fok alatt volt, a hóban ritkulni kezdtek a lábnyomok. Most,

hogy kivilágosodott, Geangu már szégyellte az egész felhajtást, amit okozott. Vajon nem fogják rá terhelni ezt a nagy erőbedobást egy ilyen jelentéktelen ügy miatt? Tehát már odáig jutott, hogy hisz ennek a részeges Musteának és annak a hazudozó Szökdelőnek? Ugy érezte, veszélybe került a pozíciója.

Šoavă ezredes a katonákkal őrzött lábnymok fölé hajolt. Kesztyűs kézzel végigsimított az egyikén, egy másikba belenyomta az ujját. A havas lábnymokban való jártasság sugárzott az arcáról. Mintha a lelkébe akarna látni annak, aki azt a foltot a hóban hagyta, ahogyan hunyorgó szemével feldolgozta a csak számára ismerős adatokat. A pillanat feszültségét kihasználva, Geangu börtönparancsnok hirtelen megkérdezte:

– Komoly?

– Pokoli a helyzet, parancsnok – mondta Šoavă ezredes, szüneteket tartva. – Komolyabb, mint gondoltam. Ha egy szarházi elítélt megszökött volna, másnap elkapjuk, kilyuggatjuk, és kész. Téged az állomány büntető zászlóaljához küldenék, az örök közül is bevágnék vagy tízet a dutyiba, és kész. De így? Ez egyértelműen nyílt konfrontáció, valaki megengedi magának, aki játszik velünk. Ezek a lábnymok felérnek egy hadüzenettel...!

Geangu börtönparancsnok megkönnyebbülve fel lélegzett. Nem maga a helyzet, nem is a súlya érdekelte, hanem az, hogy nem fölöslegesen robbantott ki ekkora csetepatét. Igen, Šoavă ezredes is úgy látta, hogy a helyzet komoly, és neki, Geangunak igaza volt, amikor jelentette. Megtette a kötelességét, és elégedett volt. Gondolatban megbocsátott annak a részeges Musteának és annak a csirkefogó Szökdelőnek. Már az elí-

téltekre sem azzal a szakmai gyűlölettel gondolt, mint amit azok mindennap kiváltottak belőle. Igen, neki gyűlölnie kellett őket, ez volt a munkaköri kötelessége. És úgy kellett bánnia velük, mintha minden egyes gesztusát a gyűlölet vezérelné. Most, ahogy elnézte a lábnymok előtt guggoló, mélyen elgondolkodva bölögető Šoavă ezredest, az elítéltek már nem is tűntek olyan vadállatoknak, felismerte emberi vonásaikat. Ha reagáltak a fogvatartási rendszerre, azt jelenti, hogy racionális lényeknek tekinthetők. Némi kitartással dresz-szírozhatók.

3.

Aznap nem vitték ki a rabokat a szabály szerinti, őket megillető, negyedórás sétára. Óránként kinyitották a cellák nehéz vasajtóit, és megszámozták őket. Újra meg újra. Ez az ismételt számolás, plusz a séta megvonása a napi programból arra engedte következtetni őket, hogy valaki megszökött. A cellák közötti falak kopogtatásával erről kérdezték egymást, de végül kiderült, hogy senki sem szökött meg. Még csak nem is próbálkozott senki, ők lettek volna az elsők, akik értesülnek erről. Ugyanakkor senki sem tudta, miért vannak az állandóan ismétlődő ellenőrzések, és az örök miért viselkednek olyan aggodalmasan.

– Talán jönnek az amerikaiak!? – vetette fel morzéjelekkel az egyik elítélt.

Ezen a nyelven, egészen messziről jött a válasz:

– Az amerikaiak egy üveg vodkáért és egy doboz jaltai ikráért eladtak minket az oroszoknak...!

– Churchill egy disznó – rezgett a falban az új üzenet.
– Igen, viszont Hruscsov egy hatökör...! – jött rá a túlzó válasz.

Ráadásul a rabok vacsorára egy adag főtt rizst kaptak, krumplival, láthatóan nagyobb adagot, mint más-kor. És a teában a cukor édes íze is érződött.

– Azt hiszem, Európa érdeklődik irántunk – üzente valaki a falon át.

– Egy bizottság külön kivizsgál minden esetet, az ártatlanok szabadulnak...

– De hát itt ki a bűnös?

– Az oroszok megegyeztek az amerikaiakkal, hogy kiengedik az összes politikai elítéltet, ha a szocialista tábor előtt is megnyitják a technológiájukat.

– Honnan tudod...?

– Kaptam fülesekét, vannak forrásaim...

– Egy nyavalyát...!

4.

Șoavă ezredes egy óra múlva elment, amikor a lábnyomok a hóban már csak ártatlan nedves foltok voltak, és egyáltalán semmilyen lépésekre sem emlékeztettek. Indulásakor így szólt Geangu börtönparancsnokhoz:

– Remélem, sikerül nem túlságosan kicsinálnom téged...!

– De miért is tenné? – kérdezte a börtönparancsnok.

– Mert egy politikai foglyokkal teli börtönben, ahol a kísértetek kedvükre mászkálhatnak az udvaron, valakinek fizetnie kell ezért. Amíg elkapjuk a kísértetet,

uralnunk kell a helyzetet. És ha az udvaron akár csak a szél is arról fúj, amerről akar, ezért valakinek kapnia kell a fejére...!

5.

Geangu börtönparancsnoknak gombóc volt a torkában, és Șoavă ezredes távozása után még egy darabig úgy érezte, megfullad.

– O, milyen könnyen meg lehet halni – filozofált a titkára, Hegedűs előtt, aki jóra való magyarként a börtönparancsnok mindenese volt, a gépirótól a testőrig, a felettesekkel való kapcsolattartótól a sofőrig is olyan esetekben, amikor Geangu nem akarta, hogy a fokozottan bizalmas kiruccanásairól, ahogyan ő nevezte, tudomást szerezzenek.

Hegedűs egyetértett, valóban nagyon könnyen meg lehet halni, annyi esetet látott már, pláne amióta börtönben dolgozik, de ez a mostani helyzet azért nem volt annyira reménytelen. Véleménye szerint miután a lábnyomok elolvadnak, a bűnjelek is eltűnnek, így Șoavă ezredes nem is tehet jelentést, mert mostantól az kitalációnak tűnne.

– Igen – felelte Geangu –, de egy bizonyos szint fölött már nem a bűnjelek számítanak, hanem a jelentések, az elvek. Itt lenn valóban aprólékosan dolgozunk, a saját féregjáratainkban konkrét minden érintkezés. De egy bizonyos szint fölött már nagyban mennek a dolgok, eszmékkel dolgoznak, ott egy olyan forradalomnak a nevében beszélnek, amelynek még nincs vége, még zajlik. És azon a magasabb szinten

feláldozzák a részleteket, az egyén jelentéktelen paraszt egy világméretű sakktablán. Például a sakkban a cserénél érdekeli-e bárkit a feláldozott paraszt lelki világa? Nem. Ugyanígy a forradalom nevében sem érdekes egy személy feláldozása. Igen, Ősoavă ezredes jelenteni fogja Bukarestnek, hogy Nagyenyeden éjjel gyanús lábnyomokat fedeztek fel a börtön udvarán, ő kivizsgálta az esetet, és nem találták meg a holtbiztos tettest... És a Központ szemében akkor ő, Ilie Geangu börtönparancsnok a holtbiztos tettes. Lábnyomokról van szó? Népellenes jelmondatokat írnak a börtön falára? Szökésről van szó? A börtönparancsnokot veszik elő. Emlékszik még, Hegedűs, az 1952-es szökésre? Akkor három, az asztalosműhelyben dolgozó elítéltnak sikerült megszakítania az áramot a börtön egész területén, és éjjel átszöktek a kerítésen. Elfogták, halálra ítélték őket, de Dorobanțu börtönparancsnokot tették felelőssé, és elvesztette az állását. Úgy kidobták a rendszerből, amelyet olyan nagy ügybuzgalommal szolgált, mint egy rossz fogat...! Úgy hallotta, Dorobanțu öngyilkos lett, miután csalódott és ivásra adta a fejét, hogy felejtse. Egyesek azt állították, hogy feleledt a lelkiismerete, furdalta, mások szerint ez örökletes hajlam volt nála, mert a családjából mindenki részegen az árokban végezte.

– Szóba került minden – szólalt meg Hegedűs –, de az mégsem derült ki, hogy honnan származhatnak a lábnyomok. Az világos, hogy nem az öröktől. Az is világos, hogy nem az irodai személyzettől. Ki kell vizsgálnunk, milyen módon hagyhatta ott valamelyik elítélte azokat a lábnyomokat. Talán valami holdkóros, mert mással nem magyarázható. Ezért diszkréten ki

kell hallgatnunk a rabokat. Lehet, hogy ott találunk valamit, valamit, ami... Ha rájövünk, hogy ki követte el ezt, elkerülhetjük a kellemetlenségeket, ha Ősoavă ezredes jelenti az ügyet Bukarestnek.

Geangu börtönparancsnok jónak tartotta a tanácsot. Úgy döntött, összehívja az összes műszakvezetőt, börtönőrt és őrszemet. Felemlgette nekik a hazafias kötelességüket. Megemlítette a börtön, jólétük és kényelmük univerzuma iránti kötelességüket. Aztán megemlítette nekik a vele szembeni kötelességüket, aki hosszú évek óta szemet huny bizonyos dolgok felett, és a rokonságukat is foglalkoztatja.

Ha most valaki más kerülne az ő helyébe, annak beláthatatlan következménye lenne. Ezért arra kér mindenkit, hogy sürgősen derítsék ki, kinek a lábnyomai voltak a hóban. Ez mindenki számára életbevágóan fontos.

6.

Éjjel megint havazott. Nem sokat, de eleget ahhoz, hogy felfrissítse a börtön komor udvarát. Az előző nap történtek egy kicsit megváltoztatták az örök viselkedését, akik nem fektettek annyi buzgalmat a börtön esti-éjszakai programjába. A banditák kivártak, jól tudták, hogy a smasszerok pillanatnyi gyöngesége a még nagyobb támadásuk lehetőségét is magában hordozza. Reggel Maluț börtönőr lesújtó hírral rohant a váltásvezetőhöz: ismét felbukkantak a lábnyomok! Ugyanott és ugyanúgy. Mintha a tegnapiak hű másolatai volnának.

A börtönparancsnok helyettese, Mustea kővé dermedt a hír hallatán.

Geangu börtönparancsnok a szívére szorította a kezét, mert úgy érezte, leállt.

Megvizsgálták a nyomokat: ugyanolyanok voltak, átjöttek a börtönfalon, mint a semmin, elértek a kettes épület bejáratáig, a betonon már követhetetlenek voltak. De bármelyik másik épületig eljuthattak, mert közöttük ott volt az épületeket összekötő betonjárda.

Amikor az irodában Hegedűs rátalált, Geangu a fejét fogta.

– Rosszul van?

– Nem, nagyon jól vagyok...!

Értesítse Ősoavát? Az egyenlő volna az ítélete aláírásával.

Ejtse az ügyet? Azt cinkosságnak könyvelnék el.

Tegyen úgy, mint akit nem érdekelnek az újra felbukkanó lábnymok? Valamelyik közelben ólalkodó besúgó beköpheti a feletteseinek.

A börtön reggeli élete szabályosan zajlott. Tompán hallatszott a cellák felől a vasajtók csapódása, ahogy megfordultak a kulcsok a zárban, az őnök és a rabok léptei... A pokoli légkörben érezhető volt bizonyos fajta néma intimitás, ahol mégiscsak vannak szabályok, amitől még a legrosszabb dolog is elviselhető.

Mindennap reggel nyolckor kezdődött a rabok sétája. Tizenöt-husz percig tartott szigorú szabályok szerint. Néhány cellából sorra kivitték az elítélteket, körben kellett sétálniuk, egymástól nyolc lépésre, hogy ne tudjanak egymással kommunikálni. Ezen a reggelen Geangu úgy döntött, hogy személyesen ő maga ellenőrzi a sétát. Látni akarta a rabokat, a szemükbe akart nézni, talán kifürkészi, hogy melyikük mászkált éjjel

láthatatlanul az udvaron, észrevétlenül – a fal fölött, vagy a falon át? –, így veszélyeztetve gyakorlatilag az ő, vagyis a börtönparancsnok szabadságát. Ha rájönne, ha megtalálná, megbocsátana neki. Igen, abban a pillanatban nagylelkű volt, ami a fáradtságából és az idegállapotából eredt. Nem volt már energiája, se akaratereje.

A rabok árnyakként haladtak el előtte, nehezen vonszolva maguk után agyagtestüket. Mintha a levegőben úsznának, mint egy lassított felvételen. Geangu kereste a tekintetüket, de az árnyak nem figyeltek rá, mint akiket a belső dolgaik foglalkoztatnak, úgy mozgatták a lábukat, mintha homokdűnén járnának. Olykor összerendeztek, ha az őnök a gumibotjukkal hátba bökték őket, vagy azért, hogy sietessék, vagy azért, hogy lelassítsák, és egyik se érhesse utol az előtte lévőket. A nyolc lépés távolságot be kellett tartani.

Miután két váltás rab befejezte a sétáját, és az őnök brutálisan belökdösték őket a cellákba, Geangu börtönparancsnok rájött, hogy ezektől nem sokat fog megtudni, hiába vesztegeti ott az idejét. A cellákba lökésük után a rabok folytatják a mozgást, még sokáig járnak körbe. Hiszen a cellában tilos az ágyon ülni, tilos aludni, tilos egymással suttogva beszélgetni. A szabályszegésnek magánzárka a büntetése. És az maga a halál...! Geangu fejében, mintha derengő emlékezetéből kelnének ki, Mustea szavai visszhangoztak: Az alvást sem szabad megengedni nekik, hogy ne szökhessenek el a valóság elől. Kapiják meg a valóságot, verjük bele az orrukat, a szájukat, a seggüket...! Hogy érezzék, az anyjuk istenit a banditáinak! Meghalni sem szabad engedni őket, mert az is egyfajta szökés...!

Amikor a harmadik csoport is kijött, Geangu börtönparancsnok intett az egyik rabnak, hogy lépjen közelebb. Az egy pillanatra megtorpant, ránézett a parancsnokra, aztán folytatta a sétát, mintha nem értette volna annak a gesztusnak a jelentését.

– Hív a parancsnok, te gazember...! – förmedt rá az őr.

A bandita kilépett a sorból, és várakozó álláspontot vett fel, mert nem tudta, mit csináljon, mennyire merjen közelebb menni. Az őr elindult feléje, hogy felfofozza, ezzel lendületet adjon neki, ugyanakkor emlékeztesse, hogy mi a státusza abban a felállásban. A börtönparancsnok azonban intett az őrnek, hogy állj, egy mozdulattal elzavarta onnan, és közelebb intette a rabot. Az sietség nélkül, tétován elindult. Először a bakancsát nézte meg, negyvenegyes volt, talán negyvenkettes...! Kitaposott bakancs, az eleje spárgával megkötözve, hogy ne váljon le a talpa. Igen, akár ez is lehetett, miért ne? És mi volna, ha elsőre megtalálná...? Az arca sötétlilás, csenevész teste durva zsákvászon ruhában, amelyen még felderengtek a sok használatától kifakult, függőleges barna csíkok.

– Hogy hívnak?

– Mareş. Teodor Mareş...!

– Miért ítélték el?

– Nem tudom...!

– Elítélt, senki sem hiába kerül ide...! – Geangu hangja keményebb lett, de uralkodott magán, nem akart túl durva lenni.

– Talán szervezkedésért az állam és a rendszer ellen...! – sugalmazta a börtönparancsnok.

– Nem, az állam vette el a házat, a hivatásomat,

a családomat...! Az állam szervezkedett ellenem. Én miniszterként szolgáltam őt egy darabig, ő szankcióval viszonzta a lojalitásomat.

A börtönparancsnok kissé ideges lett, de uralkodott magán.

– Rendben, elítélt, tegyük fel, hogy így van... De hogyan lehetne új világot építeni elavult, polgári mentalitással? A történelem siet, nincs ideje kivárni, amíg a maradi gondolkodásuk mind meggyőződik az új politikai rendszer előnyeiről. Inkább feláldozunk néhány egyént, mint egy egész népet. Azt hiszem...

Az elítélt felpillantott, és olyan szánakozással nézett a börtönparancsnokra, amely felzaklatta és megsértette azt. De nem sietett reagálni erre, rájött, hogy ez a rab más, számára érdekes dolgokat is elárulhat.

– Nézze, kérdezni akarok valamit – mondta Geangu börtönparancsnok közelebb lépve az elítélthez, mintha valami titkot akarna megosztani vele. – Egy ideje különös lábnyomok vannak a börtön udvarán, áthaladnak a kerítésen, befelé tartanak... És senki sem tudja megmondani, kinek a lábnyomai, nem jelentenek semmilyen szökést, nem hiányzik senki a névsorolvasásnál. Ezt mivel magyarázza?

A rab először érdeklődéssel nézett a börtönparancsnokra. Aztán meglepett arckifejezéssel. Aztán egyfajta megvetéssel.

– Még ha tudnám is, hogyan képzelheti, hogy beárulnám egy társamat...?! Soha.

Geangu önkéntelen közelebb lépett a rabhoz, hogy jól szájon vágja. Ösztönösen cselekedett, reflexből az

ellenszegülővel szemben. De ahogy meglátta annak az egész képét betöltő vigyorát, rájött, hogy ezt a meccset elvesztette. Úgyhogy leengedte az öklét, és intett a rabnak, hogy folytassa a sétát. Az lassan elindult, mint valami megkopott gépezet, amelynek különleges, belső lökésre van szüksége ahhoz, hogy kimozduljon a helyéről.

7.

Tehát így állunk, töprengett Geangu börtönparancsnok. Még ha tudná, akkor sem mondaná el...! Kinek az anyjuk kínjának képzelik ezek magukat? Béklyót köttettek a lábukra, hogy azzal fussanak. Láncra veretem őket mind, a kurva anyjukat a banditáinak! Szíjat hasítok a hátukból, és besózom a csíkok helyét...! És akkor majd mindent bevallanak, mindent, de mindent...!

A hógolyó elgurult a lejtőn, már megállíthatatlan volt. De meg kellett fejtenie a nyomok titkát.

Geangu hívta Musteát.

Igenis, a dolog nem egyszerű.

Igenis, a valóság megőrült.

Igenis, ez a banditagyülekezet a hibás a világon minden rosszért.

Igenis, a Központban a nagyenyedi esetről beszélnek, hogy a börtönudvaron lábnyomok bukkannak fel, és senki sem észlelt semmilyen mozgást... Rettenetes.

Igenis, következményei lesznek.

Igenis, megette a fene a jó életet!

Igenis, az ajtóval, a satuval, a harapófogóval kell a töküket megszorogatni, amíg be nem vallják, az anyjukat a banditáinak...!

Igenis, a megátalkodottak...!

Igenis, de...!

Igenis...!

Igenis...!

Aztán összehívta a börtönőrváltások főnökeit, az őrszemváltások főnökeit.

Aztán behívatta a börtönőröket, a járőröket és az őrszemeket. Mogorván, szorosan egymás mellett felsorakoztak a börtön gyűléstermében. Ha valaki golyót lő rájuk, visszapattant volna, olyan feszesen álltak.

Mi a fenét őriznek? Megkívánták a dutyit...?

Mindenkit lecsukat, ha nem derítik ki, hogy ki vezeti őket az orruknál fogva...!

Megkapták a zsoldjukat, a jutalmukat, a kajájukat, a gyógyszerüket, alkalmazta a feleségüket, a gyereküket, a testvérüket...! Birkapásztorokból, nincstelen parasztokból, semmirevaló csirkefogókból embert csinált! Felöltöztette őket, kenyeret és kést adott a kezükbe! Megmentette őket az éhségtől, a hidegtől, a mezei munkától...!

Látva, hogy mennyire berezeltek, Geangu börtönparancsnok egy kicsit változtatott a hangnemen.

Van otthonuk, megvan a betevő falatjuk, van meleg ágyuk, van keresetük, mi a francnak nem ügyelnek, hogy ne csússzon ki a szerencse a markukból? Mire várnak? Talán ő végezze el a munkájukat? Ő elmegy, neki már elege van ebből a sok töketlenkedésből, érzéketlenségből, tiszteletlenségből, alkalmatlanságból...!

Elege van abból, hogy baleknak nézzék, hogy boldogot csináljanak belőle, ő meg takargassa, hogy csúfot űznek a szakmájukból, a küldetésükből, hogy a hátnál cipelje őket, mint valami heréket...!

– Hé, alkalmazom a feleségeiteket, mert ti anyám-asszony katonái vagytok, a bakancsotokba aludni jártok, a banditák akkor vágnak nyakon, amikor akarnak, és akkor csesznek meg, amikor kedvük támad, szembeköpnek, és ti kérték bocsánatot tőlük...!

Mit csinálnátok, hé, ha ti volnátok a banditák helyében, és ők őriznének titeket? Mert ha nem merésztetek a szemeteket, oda jutunk, hogy ezek mind megszöknek, forradalmat csinálnak, és titeket dugnak a dutyiba...!

Amilyen éberem vigyáztok itten a szolgálatban, biciklivel is jöhetnek az amerikaiak megtámadni a börtönt, ti azt se vennétek észre, ti alszotok, mint disznó az ólban, amíg nem érzitek a kést a nyakatokon...! A rosseb a nyakatokba!

Azt hiszitek, nem tudom, hogy a rabok napközben húzzák a lóbórt, ahelyett, hogy a betont túrnák?

Azt hiszitek, nem tudom, hogy éjjel alszotok, mint a disznók, és úgy horkoltok, hogy remeg tőle az egész börtön? És közben a banditák mit csinálnak? Szökési terveket, hogy csúfot űzzenek belőlünk, a dolgozó népből, a párt vezetőiből...! Hé, ti hallottátok, hogy mit tett a párt értetek? Ti este lefekvés előtt és reggel, amikor felkeltek, legalább gondolatban köszönetet mondtok-e a pártnak, hogy párt, köszönöm, hogy embert faragtál belőlem? Mert ha a pártunk nem volna, most nyakig a szarban volnátok...!

Geangu börtönparancsnok végignézett az összegyűlt tömegen, egyetlen arcot sem látott tisztán. Az ábrázatok egyöntetű masszává olvadtak össze előtte, nem lehetett leolvasni róluk semmilyen kifejezést, talán csak az általános iszonyatot. Ezért úgy érezte, folytatnia kell, uralkodott az őt hatalmába kerítő bosszúságon, és ez jót tett neki.

– Hé, két éve egy bandita levelet küldött a börtönből egy külföldi rádióadónak...! Ilyesmire hogyan fordulhatott elő? Mert nem postán küldte, nem a postahivatalban! Nem. Nem is egy madárkával küldte. Nem. Nem is a szentlélekkel küldte. Nem...!

Ezt az ismételt nemet az egybegyűltek úgy érezték, mint valami kalapácsütéseket a koponyájukon.

Geangu börtönparancsnok kimerülten, szomorúan elhallgatott. Csakhogy az elhatalmasodó csend nyomasztóbb volt, mint egy kegyetlen vádbeszéd.

8.

Az igazság ezúttal csakis az elítélteknél lehet. Közülük is csak egy-kettő tudja, hogy miről van szó, mert ha a barom örök közül is tudná valaki, nem hiszem, hogy ne szólna, mert itt mindenkinek mentenie kell az irháját és a karrierjét, töprengett Geangu börtönparancsnok. Elküldte az örököt, hogy tisztítsanak meg minden cellát, ellenőrizzenek mindenkit, bírjanak szóra minden elítéltet. Minden cellában van egy-két olyan rab, aki hajlandó beszélni, ha muszáj, most rá kell bírni őket, mert a helyzet tényleg rendkívüli. Egyenesen drámai.

Az öröknek ezt a szöveget adta le:

– Csak szépen, nyugodtan, lazán. Etessétek be őket. Megígértek nekik, hogy jelentést adtok azokról, akik együttműködnek, és ezzel rövidül a büntetésük. Fenyegessétek magánzárkával, akik nem engedelmessékednek. Beszéljétek az anyjukról, a Jóistenről, az ördögről. Mondjátok nekik, hogy plusz ételadagot kapnak, az anyjuk keservét a banditáknak. Addig tömjük őket lóhússal, amíg nyerítenek. Ha úgy érzitek, hogy valamelyik tud valamit, de nem mondja, kihallgatjátok. Ha akkor sem beszél, akkor hallgasson el örökre...! Hé, mérjétek meg a patájukat, nézzétek meg hasonlít-e a hóban hagyott lábnyomokhoz. Gyúrjátok le a bakancsot a torkukon, az anyjuk úristenét a gazembereknek, mert csak a mászkáláson jár az eszük, meg a szökésen, lopáson, hogy mi ezzel vesztegessük az időt. Az én anyám helyett inkább az ő kurva anyjuk zokogjon, hallottátok?!

Figyeljétek minden részletre, amit szép szóval vagy kihallgatással elmondanak. Ha nem nyúzzátok meg őket, ők nyúznak meg titeket.

Mustea! A halottakat is kihallgatni, megértetted? És ha látod, hogy tud valamit, anyád is lehetne, akkor is meghágod hogy bevallja, megértetted?

Ha nem derítitek ki, hogy ki hagyott lábnyomokat a hóban, önként vonultok a zárkába, ráfordítjátok és kidobjátok a kulcsot, agyalágyultak!

Az őrhelyekre, futólépés, indulj!

Úgy kijött a sodrából, hogy elvörösödött, mint a rák. A homlokán lüktetett az ér, és mint egy gyík, besiklott a füle mögé. Hatalmas kék, kibontott zseb-kendőjével a homlokát, a nyakát törölgette. Hegedűs

rohant be lihegve a gyűlésterembe, hogy telefonon keresik a Központból, egyenesen Şoavă ezredes.

Şoavă ezredes hangja nyugodt volt. Igen, fentről tájékoztatták, hogy mostantól Bukarestből vizsgálják ki az esetet, és naponta jelenteni kell. Megértette? Naponta!

– Feltűntek újabb lábnyomok a hóban?

– Igen, feltűntek.

És mi az anyja 'csájáért nem jelentette rögtön?

– Helyben intézkedtünk, átkutattuk az egész börtönt, dolgozunk az ügyön...

– Húha, neked véged teljesen, egy szalmabáb vagy, egy szarral töltött túrógombóc... Tényleg lettek újabb nyomok, amióta én ott jártam? Vagyis te nem figyelted hasra fekvé a börtönudvaron, hogy ki húgyozik a fejedre? Nem eresztettél három golyót a hasába, miután a bandita kibabrált veled? Mert ha egy bandita megszökik, az egy dolog... Talán normális dolog, ők szökni akarnak, mi fogva tartani őket, kinek mi jutott. De most másról van szó: aki lábnyomokat hagy, az nem szökni akar, hanem megmutatni, hogy játszik veled, velünk, az egész rendszerrel...! Da-col velünk!

Şoavă ezredes ismét nyugodt volt. Szinte érezni lehetett a hangjában a megbánást, amiért az imént úgy kijött a sodrából.

– Engedélyt kérek jelentéstételre – kockáztatta meg a börtönparancsnok.

– Hallgatom!

– Most kihallgatjuk az összes rabot. Az éjjel megkettőztük az őrséget, csaknem élőláncot alkottunk...

– És ennek ellenére megjelentek a lábnyomok...!

– Igen, megjelentek, ugyanazon a helyen, ugyanabba az irányba, ugyanúgy... Nem magyarázkodom. De, ezredes elvtárs, kérem, engedje meg...

– Nem engedek meg semmit. Semmit...! A kihallgatás minden pillanatáról tájékoztatást várok! Megértetted?

Șoavă ezredes választ sem várva lecsapta a kagylót. Tudta, hogy Geangu hallotta, és reszket a vonal másik végén.

9.

A korpacibere-vacsora és névsorolvasás után Geangu összegyűjtötte az első vallomásokat, amelyeket a börtönőrök kiszedtek az elítéltekből, és amelyekből valamilyen válasz körvonalazódhatott volna a mindenkit érintő, súlyos üggyel kapcsolatban. A névsorolvasásnál senki sem hiányzott, a számláláskor sem volt egyetlen fölösleges elítélt sem. Napközben ketten meghaltak, egyik a betegszobában, a másik a cellában nyiffant ki, belobbant a tüdeje. Ezt jelentette Geangunak a váltásfőnök, Pralea, egy volt Szekuritáté-százados, akit tisztázatlan körülmények között rúgtak ki onnan. Ő azt állította, hogy nem volt hajlandó az elnyomó burzsoázia szolgálatába állni, mivel „származásánál fogva” gyűlölte a monarchiát, de – egyesek szerint – valójában azért rúgták ki, mert egy tisztviselővel összejátszva a tiszti élelmiszerkészletből ellopott pár zsák kukoricadarát.

Geangu azt akarta mondani Praleának, hogy éjjel vigyázzon, még a halottakat is figyelje, nehogy eszükbe jusson az udvaron mászkálni, de uralkodott magán. Láta Pralea zsíros, frissen töltött gömböcshöz hasonló fejét, és megundorodott tőle.

Az anyja szentségét, hogy milyen világba kerültem én is, gondolta. Crețu, a Szökdelő hozta elsőként a jelentését a kihallgatott rabokról, ő négy cellában vallatta az elítélteket. Mindenkit felráztak, de harminchatból csak hárman beszéltek. Körülbelül húszról egyértelmű volt, hogy semmit sem tud, mellébeszél. Öten megtagadtak bármilyen válaszadást, régóta magukba fordulva megnémultak, mintha az idő medrében ők is elfolynának nyomtalanul. A többi nyolc túlságosan elesett, túl gyenge volt ahhoz, hogy figyelembe lehessen venni.

Az első vallomást Țurel rab tette, akit azért ítélték el, mert a háza tetejére kitűzött egy amerikai zászlót, hogy megmutassa a jenki repülőknél, hol kell leszállniuk. De valahol Dobrudzsában Cumpăna, a faluja milicistái fürgébbek voltak, mint az amerikaiak, rögtön ott termettek, és leleplezték a nép ellenségét. Țurel a kihallgatáson kitartott amellett, hogy a zászló valahonnan a levegőből esett le, pontosan az ő házára. Valószínűleg egy amerikai repülőgépről dobták le ejtőernyővel...

Jó, leesett, de hogyan találta el pont a háztetőt, és hogyan állt úgy bele, hogy jó messziről látni lehessen, ahogy lobog a szélben...?!

Țurelnak erre nem volt magyarázata, de nem szívta nagyon mellre a dolgot, és nyomorúságos helyzetéért a balszerencsét okolta.

Több mint tíz éve kereste a kiutat ebből a helyzetből, és mindent elkövetett volna, hogy szabaduljon. A besúgást is vállalja, ha az segít, de semmilyen meggyőző besúgnivalót nem talált, ami hozzájárult volna a szabadulásához.